

Kvaliteedijuhtimine Eesti kohtusüsteemis

Sissejuhatus

Usaldusväärne ja efektiivne kohtusüsteem vajab kavakindlat ja läbipaistvat juhtimist. Kvaliteedijuhtimine tähendab kohtusüsteemis ühtsete väärtuste edendamist ning nende väärtuste järgi tegutsemist. Kvaliteedijuhtimissüsteem aitab kohtute esimeestel ja kohtunikel, aga ka kohtuametnikel keskenduda olulisele - aitab tagada õigusemõistmise õigeaegsuse ja menetlusosaliste rahulolu. Kvaliteedijuhtimine ja kohtute rahastamine ei ole otseselt seotud, st kvaliteedijuhtimise eesmärk ei ole kulusid kokku hoida, vaid olemasolevat ressursi kasutades võimaldada tõhusam õigusemõistmine. Siinjuures ei tähenda tõhusus mitte ainult kohtumenetluse kiirust, vaid järjepidevat ühtsetest väärtustest lähtumist kogu menetluse käigus, alates kohtuasja menetlusse võtmise otsustamisest kuni arusaadava ja põhjendatud kohtulahendi koostamiseni. Kvaliteedijuhtimine peab tagama, et õigusemõistmine mitte ainult ei oleks õige ja õiglane, vaid ka näiks õige ja õiglane kõigile menetlusosalistele. Kohtunikud on õigusemõistmise ülesannetes iseseisvad, kuid kohtu esimees koos kohtute haldamise nõukojaga võivad õigusemõistmise kvaliteedi ja järjepidevuse tagamiseks oma juhirolli kasutada senikaua, kuni ei ohustata konkreetse kohtuniku sõltumatust kohtuasja lahendamisel. Kvaliteedijuhtimissüsteem aitab kujundada kohtute ühteid eesmärke, menetlusosaliste rahulolu tähtsustavat mõtteviisi, oma ametit austavat kohtunikonda, stabiilset ja distsiplineeritud ametnikkonda ning korrastada tööprotsesse ja dokumentatsiooni.

Eesti kohtute esimehed on pidanud oluliseks õigusemõistmise korrakohase toimumise tagamiseks väljendada ühtset seisukohta järgnevalt – kindlustada mõistliku aja ja parima kvaliteediga kohtulahend, tagades samal ajal kohtuametnike väärikus ning menetlusosaliste rahulolu.

I. Kohtujuhtimise kvaliteedikriteeriumid (kohtujuhtimise hea tava)¹

Kohtute seaduse §-d 12 lg 2, 20 lg 2 ja 24 lg 2 sätestavad vastavalt maa-, haldus- ja ringkonnakohtu esimehe pädevuse õigusemõistmise korrakohase toimumise tagamisel ning kohtute seaduse § 45 sätestab esimehe vastutuse õigusemõistmise korrakohase toimumise eest. Õigusemõistmise korrakohase toimumise tagamiseks kohtus on kokku lepitud kvaliteedistandardid alljärgnevates kohtu esimehe vastutusalas olevates valdkondades:

1. Õigusemõistmise korraldamisel

¹ Kvaliteedijuhtimise dokumendi esimene peatükk „Kohtujuhtimise kvaliteedikriteeriumid (kohtujuhtimise hea tava)“ ja nende edasine täiendamine kohtuhalduse ja -menetluse juhtimise kvaliteedikriteeriumitega ning kvaliteedijuhtimise järelevalve põhimõtetega on heaks kiidetud kohtute haldamise nõukoja 14. detsembri 2012 istungil.

1.1. Kohtunike tööjaotuse korraldamisel on tagatud kohtunike vahel võrdne ja ühtlane töökoormus. Selleks kohtu esimees seisab hea, et kohtu tööjaotusplaani koostamisel arvestatakse järgmist:

- kohtu järgmise perioodi tööjaotusplaani koostamise põhimõtted arutatakse läbi aegsasti;
- koostatava tööjaotusplaani põhimõtted lähtuvad õigusemõistmise vajadustest, arvestades võimalusel kohtunike spetsialiseerumist;
- tööjaotusplaani koostamisel arvestatakse kohtunike plaanipäraseid pikemaajalisi äraolekuid ning määratakse kindlaks, kuidas toimub uute asjade jaotamine kohtuniku haiguse korral. Kui kohtu esimehel või kohtumaja juhil on vähendatud töökoormus, siis see kajastatakse tööjaotusplaanis;
- lepatakse etteulatavalt kokku põhimõtted, mille alusel järgmise tööaasta jooksul asju ringi jaotatakse, et oleks tagatud kõikide kohtuasjade menetlus mõistliku aja jooksul;
- uute kohtuasjade jaotamisel lähtutakse võimalikult suures määras töökoormusmetoodika põhimõtetest;
- kinnitatakse ülalnimetatud põhimõtteid arvestav järgmise perioodi tööjaotusplaani enne senise tööjaotusplaani kehtivuse lõppemist. Juhul kui tööjaotusplaani ei kinnitata või see ei ole koostatud ülalnimetatud põhimõtteid arvestades, arutatakse tekkinud olukorda kohtute haldamise nõukoja. Kuni uue tööjaotusplaani vastuvõtmiseni jätkatakse asjade jaotamist senise tööjaotusplaani alusel.

1.2. Kohtuasjade kvaliteetne lahendamine mõistliku aja jooksul tagatakse kohtuasjade järjepideval ja tõhusal menetlemisel. Selleks kohtu esimees:

- jälgib perioodiliselt kõikide kohtunike töökoormuse võrdsust lähtudes võimalikult suures määras töökoormuspunktide metoodikast;
- jälgib pidevalt kõikide kohtunike tööjõudlust kohtuasjade statistilise analüüsi alusel;
- teeb lähtuvalt ülalnimetatud analüüsist ettepanekud ressursside ümberpaigutamiseks kohtusiseselt, vajadusel teeb Justiitsministeeriumile ettepaneku täiendavate ressursside jagamiseks kohtule;
- teeb ülalnimetatud analüüsist lähtuvalt kohtu üldkogule ettepanekud kohtuasjade ümberjagamiseks järgides tööjaotusplaanis sätestatud põhimõtteid;
- jälgib, et kohtunikud ja kohtuteenistujad ei jäta ilma mõjuva põhjuseta mõistliku aja jooksul tegemata vajalikke menethustoiminguid, samuti et menetluses olevates kohtuasjades ei määrataks kohtuistungeid ebamõistlikult pika perioodi peale ning vajalikel juhtudel võtab tarvitusele KS § 45 lg 1¹ sätestatud abinõud;
- jälgib kohtusse saabuvate kaebuste sisu ja hulka ning viib läbi vestluse nende kohtunike ja kohtuteenistujatega, kelle tegevusele on jälgitaval perioodil esitatud keskmisest rohkem või suuremat tähelepanu väärivaid kaebusi;
- jälgib kõrgema astme kohtute lahendeid ja viib läbi vestluse nende kohtunikega, kellel on jälgitaval perioodil keskmisest rohkem tühistatud kohtulahendeid;

- seisab hea selle eest, et kohtuniku töötamine õppe- või teadustööl ei takistaks õigusemõistmist mõistliku aja jooksul ega kohtuniku sõltumatust.

2. Kohtu ressursside juhtimisel

2.1. Personalivaldkonnas on tagatud piisava kvaliteediga personali olemasolu õigusemõistmise korra kohaseks toimumiseks. Selleks kohtu esimees:

- teeb ettepanekuid kohtu struktuuri ja koosseisu muutmiseks, koosseisu kohtade täitmiseks ning kaasallkirjastab kohtudirektori poolt ettevalmistatud ja õigusemõistmise vajadustele vastava kohtu struktuuri ja koosseisu käskkirja;

- annab kohtuniku vabanevast ametikohast kohe teada nii Justiitsministeeriumile kui kohtunikueksamikomisjonile ning vajadusel taotleb konkursi väljakuulutamist;

- osaleb aktiivselt kohtunike värbamisel, sh vajadusel teatab kohtuniku vabast ametikohast teistele juristide kutseorganisatsioonidele, korraldab infoürituse või jagab kohtuniku vabast ametikohast teavet sobilike eeldustega inimestele;

- analüüsib kohtunike ja kohtuteenistujate koolitusvajadusi ning edastab analüüsi tulemused vastavalt kas koolitusnõukogule, Justiitsministeeriumile või kohtudirektorile. Kohtu esimees on peamiseks kontaktisikuks koolitusnõukoguga suhtlemisel;

- koostab kohtu koolituskava eelnõu arvestades võimalusel kohtunike sooviavaldusi ja esitab selle kinnitamiseks üldkogule, korraldab ja kontrollib selle täitmist ning esitab vähemalt kord aastas üldkogule koolituskava täitmise ülevaate;

- omab ülevaadet kohtunike ja kohtuametnike koolitusvalikutest ning vajadusel arvestades personaalseid koolitusvajadusi korrigeerib koostöös kohtuniku või kohtuametnikuga tema valikut;

- võimaldab kohtunikel ja kohtuteenistujatel osaleda koolitustel lähtudes Rügikohtu ja Justiitsministeeriumi koostatud ning õigusemõistmise vajadusi arvestavast koolitusprogrammist;

- teeb ettepanekuid sisekoolituste korraldamiseks ja toetab nende läbiviimist;

- tulenevalt oma järelevalvekohustusest võib ringkonnakohtu esimees teha koolitusettepanekuid ka esimese astme kohtu kohtunike suhtes;

- arvestades kohtunike spetsialiseerumist, algatab ja soosib kohtus regulaarsete tööõupidamiste läbiviimist;

- viib vajadusel kohtunikega läbi arenguvestlused lähtudes 2011. a kohtunike täiskogul vastu võetud metoodilisest juhendist „Kohtunikule tagasiside andmise metoodika ja kriteeriumid“² ning võimalusel arvestab vestluse tulemusi kohtu juhtimisel;

- loob kohtus kohtunike ja kohtuametnike motivatsioonisüsteemi.

2.2. Finants- ja majandusvaldkonnas on kohtu esimehel ülevaade eelarve koostamisest ja eelarvahendite kasutamisest. Selleks kohtu esimees:

- sõnastab kohtu eelarveprioriteedid, kooskõlastab kohtudirektori koostatud kohtu eelarve eelnõu lähtudes kohtu tööpiirkonna vajadustest ja osaleb Justiitsministeeriumis eelarve läbirääkimistel;

- saab kohtudirektorilt perioodiliselt ülevaate kohtu eelarvahendite sihipärasest kasutamisest ja kuluarvestussüsteemist.

2.3. IT-valdkonnas on tagatud õigusemõistmise korrahaseks toimimiseks vajalike infosüsteemide korrektne täitmine, selleks kohtu esimees:

- teostab kohtudirektori, kantsleijuhataja ja õigusteenistuse juhi kaasabil järelevalvet kohtute infosüsteemi täitmist puudutavate tööprotsesside kirjeldamise ja teatavaks tegemise üle ning infosüsteemis peetavate andmete kvaliteedi üle;

3. Kommunikatsioonijuhtimisel

Kohtu esimees lähtub „Eesti kohtute kommunikatsioonistrateegiast“ (heaks kiidetud kohtute haldamise nõukoja 20.05.2011. a istungil);

3.1. Avalikkuse ja meediaga suhtlemisel on tagatud kõikide osapoolte inimväärikut austav ja asjakohane kohtlemine, selleks kohtu esimees:

- kinnitab kohtu kommunikatsioonijuhtimise korra ning suhtlus- ja teenindusstandardi;

- nimetab kohtu kommunikatsioonijuhi ja kohtunikust kõneisiku meediaga suhtlemisel;

- nimetab kohtu kodulehe sisuhalduri;

- vastutab kommunikatsioonistrateegia ellurakendamise eest koostöös kommunikatsioonijuhiga;

- jälgib suhtlus- ja teenindusstandardis sätestatud nõuete täitmist, nõudes vajadusel kohtudirektorilt, kantsleijuhatajalt, õigusteenistuse juhilt jt kohtuteenistujatelt analüüse, ettekandeid ja seletusi.

3.2. Menetlusosalistega ja kohtusse pöördujatega suhtlemisel on tagatud nende isikute õiguste kaitse ja väärikas kohtlemine, selleks kohtu esimees seisab hea, et järgitaks järgmisi põhimõtteid:

- kohtu koduleht on ajakohane ja sisaldab teavet kohtumenetluste kohta või viiteid, kust võib sellekohast teavet leida;

² <http://www.nc.ee/vfs/1089/muudetud%20metoodika.pdf>

- menetlusosalistele on edastatud õigeaegselt kogu asjakohane info neid puudutavates kohtuasjades;
- menetlusosalistele antakse vajadusel asjakohast teavet säilitades õiglustunde ja erapooletuse;
- kohtus on üheselt mõistetavad suunaviidad ja infolaud, kohtuametnikud suhtlevad telefonitsi viisakakalt ja asjakohaselt.

Kvaliteedijuhtimise dokumenti täiendatakse kohtute haldamise nõukojaga kooskõlastatult kohtuhalduse ja -menetluse juhtimise kvaliteedikriteeriumite ning kvaliteedijuhtimise järelevalve põhimõtetega.

Eesti kohtusüsteemi kvaliteedijuhtimise põhimõtteid tutvustatakse tervikuna esialgse kava järgi 2014. a täiskogul.